

SUOMEA JA VIROA VERTAILLEN JA ERIKSEEN

Pirkko Muikku-Werner ja Hannu Remes (toim.) *Virsu. Viro ja suomi: kohdekielet kontrastissa.* Lähivertailuja 13. Joensuu: Joensuun yliopisto 2003. 291 s. ISBN 952-458-258-9.

Virsu-julkaisu esittelee keväällä 2002 Joensuussa pidetyn Viro ja suomi kohdekielinä -hankkeen kansainvälisen konferenssin satoa. Julkaisussa on mukana sekä tieteellisiä analyysyjä että tilannekatsauksia. Artikkelit on jaettu neljään lohkoon: kohdekielenä viro, kohdekielenä suomi, vertailua sekä kielenkäyttö ja kieliyhteisö. Kirjoittajia on kaikkiaan 35. Julkaisun ovat toimittaneet Pirkko Muikku-Werner ja Hannu Remes. Artikkelit voi jakaa kolmeen ryhmään niiden näkökulman mukaan: koulutuspolitiikka ja käytännön opetusjärjestelyt, kielen oppiminen ja kieli sinänsä.

JÜRI VALGE kertoo Viron opetus- ja tiedeministeriön työn alla olevasta viron kielen kehittämisstrategiasta. Strategia on tarkoitus saada valmiiksi vuoden 2003 loppuun mennessä. Strategian tavoitteena on kielen kaikkien nykyisten käyttöfunktioiden säilyminen ja kehittyminen. Sen alaan kuuluvat kirjakieli, viron alakielet (esimerkiksi murteet), kieliteknologia ja viron kieli muiden kielten kontekstissa. Yksi mielenkiintoinen kysymys, joka strategiaa laadittaessa on noussut esille, on se, mitä viron kielelle tapahtuu, kun 400 000 venäjänkielistä Viron asukasta alkaa käyttää viroa virallisessa asiointissa. Tämähän on valtion integraatio-ohjelman yksi tavoite. Viron venäjänkieliset asukkaat ovat viron oppimisen kanssa täysin uudenlaisessa tilanteessa: nyt viron taito on edellytys Viron kansalaisuudelle ja opiskelupaikan saamiselle virolaisessa yliopistossa.

Virallisen viron kielen suhdetta muiden kuin vironkielisten suureen määrään poh-

tii myös JAAN ÖISPUU: Viron on noudatettava yhdistyvän Euroopan kansainvälisiä lakeja mutta samalla otettava huomioon valtiossa vakiintunut väestötilanne ja kieliolot. Myös Euroopan unioniin liittyminen tuo mukanaan viron kielen asemaa koskevia muutoksia sekä käytännön että asenteiden tasolla. Viralliselle kielelle tarvitaan kääntäjiä ja tulkkeja, ja lisääntyvät työmahdollisuudet todennäköisesti myös houkuttelevat kielen pariin uusia opiskelijoita. Millä tavalla viron kielen opetusta sekä Virossa että Viron ulkopuolella kehitetään, on kysymys, johon on otettava kantaa korkealla valtiollisella tasolla.

KRISTA KERGE arvioi kirjoituksessaan venäjänkielisten opiskelijoiden viron kielen taitoa muun muassa lukion päättövaiheessa. Valtakunnallinen kielikoe on niin sanottu keskitason koe, joka vastaa yleisten kielitutkintojen arvosanaa kolme nykyisellä kuusiportaisella asteikolla. Noin kuudesta tuhannesta kokeen suorittaneesta alle puolet saavutti tavoitteena olleen kielitaidon tason (vähintään 60 prosenttia kokonaispistemäärästä). Kerge suhtautuu heidän viron kielen taitoonsa varsin kriittisesti. Hän toteaa kokeen olleen viime vuosina melko helppo. Hän myös viittaa kansainvälisiin tutkimuksiin, joissa on todettu, että korkeakouluopinnoista suoriutumiseksi tulisi opiskelukielessä hallita ylempi keskitaso. Toisaalta hän huomauttaa, että venäjänkielisten koulujen viron kielen opettajien funktionaalisessa kielitaidossa on puutteita. Vaikka he hallitsevat viron oikeinkirjoituksen ja suhteellisen laajan sanaston, joilakin on pahoja puutteita kirjallisen ilmai-

sun osalta tekstin rakenteessa ja tyyliässä. Ongelmia on myös tekstin ymmärtämisessä. Lisäksi viro toisena kielenä -opetuksessa pääpaino on usein norminmukaisessa kirjakielissä. Nuorten arkikieli ja modernit opetusmenetelmät puuttuvat.

Suomen maahanmuuttajien osalta vastaavaa tutkimusta esittelee SIRKKU LATOMAA. Vuonna 1996 peruskoulun päättäneet maahanmuuttajat tekivät suomen kielen taitoa mittaavan taitotasotestin. Siinä selvisi, että 90 nuoresta kaksi kolmasosaa oli saavuttanut opintojen jatkamiseen riittävän kielitaidon ja siis noin 33 prosentilla oli vaikeuksia selvitä peruskoulun jälkeisissä opinnoissa ilman erityistä tukea. Aikuisten kielitaitoa koskevassa selvityksessä vuonna 1997 päädyttiin heikompaan tulokseen. Vajaa puolet kielikoulutukseen osallistuneista oli saavuttanut kielitaitotason, joka on riittävä suomeksi opiskeluun tai työskentelyyn. Kiinnostava tulos kielenoppijoiden kielitaitoprofiilissa oli se, että kielen tuottamistaidot olivat parempia kuin vastaanottamistaidot (erityisesti tekstin ymmärtäminen). Varsin yleinen on käsitys, että (puhuttua tai kirjoitettua) kieltä ymmärtää paremmin kuin sitä itse osaa tuottaa. Selityksenä tälle arkitiedon vastaiselle tutkimustulokselle lienee se, että tekstin ymmärtämistä koskeva aineisto on jo valmiiksi sanastoltaan ja rakenteiltaan rikkaampaa kuin mitä kielenoppijan edellytetään tuolla tasolla itse tuottavan. Käytännössä siis kielenoppija ymmärtää vähintään yhtä kompleksista kieltä kuin mitä hän pystyy itse tuottamaan. Testiä laadittaessa on toki huomioitu tarkoituksenmukaisuus: pystyäkseen toimimaan kieliyhteisössä kielenkäyttäjän onkin ymmärrettävä enemmän kuin mitä hän itse pystyy tuottamaan.

Linjatessaan tulevia viron kielen opetuksen painotuksia KRISTA KERGE korostaa opetusmenetelmien uudistamista ja funktionaalisen kielitaidon kehittämistä opettajis-

ta alkaen. Suomen maahanmuuttajakoulutuksen osalta todetaan, että kielikoulutuksessa tulisi painottaa ymmärtämistaitoja ja opetusjärjestelyjen joustavuutta, jotta koulutus vastaisi taustaltaan ja oppimiskyvyiltään erilaisten maahanmuuttajien tarpeita. Painotukset ovat varsin erilaiset, mutta niin ovat opetuksen kohderyhmätkin: Viro toisena kielenä -opetuksen pääjoukko on syntymästään asti maassa asuneita venäjänkielisiä, jotka ovat tottuneet hoitamaan asiat omalla äidinkiellään. Suomessa puolestaan ruotsinkielisten suomenopiskelijoiden tilanne on ollut pitkään melko muuttumaton, kun taas maahanmuuttajien (myös venäjänkielisten) määrä on viime vuosina kasvanut huomattavasti. Toisaalta Viron liittyminen EU:hun tuonee myös Viroon maahanmuuttajaryhmiä, joita siellä ennen ei ole juurikaan ollut. Siksi tarvittaisiin entistä enemmän yhteistyötä suomi toisena kielenä -opettajien ja vironvenäläisten opettajien kesken juuri opetusjärjestelyjen ja opetusmenetelmien kehittämisessä.

Kielenopetuksen metodiikkaan ottaa kantaa MARGIT KUUSK. Hän kertoo Tarton yliopiston suomalaisille suunnatusta viron kielen intensiiviopetuksesta. Hän tuo esille erilaisia näkökulmia ja käytössä olevia toimintatapoja. Ainakin yliopiston kielikeskuksen opetus vaikuttaa olevan ajanmukaista, monipuolista, käytännönläheistä ja ennen kaikkea avointa. Myös tulevat kielten opettajat valmistuvat yliopistosta, ja siksi yliopistossa käytetyt työtavat ovat merkittävässä roolissa tulevaisuuden luokahuoneita ajatellen.

LEENA NISSILÄ on tutkinut virolaisten suomenoppijoiden välikieltä sananvalintojen näkökulmasta. Hän lähestyy tutkimuksessaan suomen ja viron sanastohankaluuksia tuottamistehtävän kautta. Hän toteaa, että läheisten sukukielten oppiminen ei etene samoin kuin yleensä toisen tai vieraan kielen oppiminen. Siksi opetuksen suunnit-

telussa sukukielten samankaltaisuus tulisi huomioida siten, että uusia piirteitä ja kieliopillisia rakenteita tulisi oppijalle jatkuvasti riittävä määrä. Erityistä huomiota viroa osaavien suomenoppijoiden tulisi kiinnittää kieliopillisten sanojen oppimiseen. Esimerkkeinä Nissilän aineistossa olivat viron *või* ja *kes*, joilla molemmilla on suomessa kaksi vastinetta (*vai* ja *tai* sekä *kuka* ja *joka*). Näihin kieliopillisiin sanoihin liit- tyvistä ongelmakohdista olisi toivonut lisä- esimerkkejä jo siitä syystä, että ne esiinty- vät kielessä taajaan.

HEIDI VAARALA tutkii suomi toisena kie- lenä -oppijoiden kaunokirjallisuuden ym- märtämistä ja tulkitsemista. Kielen ymmär- tämistaitojen opettaminen ja arviointi on monimutkainen prosessi. Emme voi suo- raan saada tietoa siitä, kuinka kielenoppija opittavan kielen elementin tai rakenteen ymmärtää. Kuitenkin suuri osa kielenope- tuksesta on ymmärtämisen opettamista, selittämistä. Onko kielen ymmärtämiseen jokin muu kuin sanaston ja rakenne-ele- menttien tie? Suoraa vastausta Vaarala ei tä- hän anna, mutta uskoo kuitenkin kirjallisuuden esteettisenä nautintona täydentävän kielenopetuksen sananselityspainotusta.

MINNA JAAKOLA vertailee suomen ja vi- ron kokijarakenteita (esimerkiksi suomen *minun on vaikea käsittää* ja viron *kui sul on igav lugeda*). Hän toteaa, että vaikka kopu- lalliset kokijarakenteet muistuttavat toisi- aan, kyse ei ole sukukielten yhteisestä konstruktista vaan itsenäisistä, kumman- kin kielen omista rakenteista. Kokijan sija- na käytetään virossa adessiivia ja allatiivia, suomessa genetiiviä ja muissa kuin välttä- mättömyyttä ilmaisevissa lauseissa adessiiv- ia ja allatiivia. Vaikka suomessa on edel- leen merkitysero kokijarakenteen genetiiv- in ja paikansijojen välillä, vaihtelu heijas- telee meneillään olevaa kielen muutosta.

RAIJA KANGASSALO, PEEP NEMVALTS ja ERLING WANDE ovat tutkineet meänkielen,

ruotsinsuomen ja ruotsinviron subjektin, objektin ja predikatiivin sijoja. Tutkimuk- sessa ei esitetä vahvoja väitteitä siitä, mi- hin suuntaan tutkittujen kielimuotojen sija- valintasysteemi on kehitymässä. Yleiskie- lestä poikkeavia valintoja tehdään eri suun- tiin: valitaan nominatiivi partitiivin tai ge- netiivin asemesta tai päinvastoin. Myös yksilölliset erot tulevat ilmi: sijavalinnan vaihtelua esiintyy paljon niillä nuorilla, jot- ka eivät ole käyttäneet paljon tutkittua kiel- tä. Oletuksena tutkijat esittävät, että toisen ja myöhemmän polven puhujat käyttävät objektin sijana enemmän partitiivia kuin nominatiivia erottaakseen objektin subjek- tista. Tätä väitettä eivät kuitenkaan ruotsin- suomen esimerkkilauseet tue: liikaa on käy- tetty nominatiivia ja genetiiviä. Tutkijat arvelevat myös sijajärjestelmän yksinker- taistuvan. Olisi kiinnostavaa selvittää, mitä tuo yksinkertaistuminen on — subjektin, objektin ja predikatiivin sijavalinta kun on tunnetusti itämerensuomalaisissa kielissä varsin mutkikasta.

Virsu-julkaisussa löytää paikkansa laa- ja kirjo erilaisia teemoja, joiden yhteisenä nimittäjänä on suomi tai viro kohdekiele- nä. Julkaisu muodostaa kokonaisuuden, jossa artikkeleiden välillä on mielenkiin- toisia ja yllättäviäkin yhtymäkohtia. Kie- lentutkimuksen eri aloilla on siis edelleen paljon toisilleen annettavaa ja toisiltaan opittavaa. ■

MINNA MELKKO

Sähköposti: minna.melkko@tao.tampere.fi